

ŘEČ VÁCLAVA HAVLA ČTENÁ JANEM TRÍSKOU PŘI UDĚLENÍ MÍROVÉ CENY

Vážení přítomní,

cena, kterou jsem dnes poctíván, je nazvána mírovou a byla mi udělena knihkupci, tedy lidmi, kteří se věnují šíření slova. Snad mne to opravňuje k tomu, abych se tu dnes zamyslel nad tajemnou souvislostí mezi slovem a mírem a vůbec nad tajemnou mocí slova v lidských dějinách.

"Na počátku bylo slovo", praví se na první stránce jedné z nejdůležitějších knih, které známe. V té knize to znamená, že zdrojem veškerého stvoření je slovo Boží. Neplatí to však přeneseně i o veškerém konání lidském? Není to snad i v našem případě slovo, které je nejvládnějším zdrojem toho, čím jsme, ba samotným základem toho způsobu vesmírného bytí, kterému říkáme člověk? Duch, lidská duše, naše sebeuvědomění, schopnost zobecňovat a myslet v pojmech, chápat svět jako svět a ne jenom jako své okolí a posléze i naše schopnost vědět, že umřeme a přesto žít, není to všechno snad zprostředkováno či přímo tvořeno také slovem? Je-li slovo Boží zdrojem veškerého božího stvoření, pak ta část božího stvoření, kterou představuje lidské plémě, je sama sebou jen díky jinému božímu zázraku, tedy zázraku lidského slova. A je-li tento zázrak klíčem k dějinám člověka, pak je zároveň i klíčem k dějinám společnosti, ba možná, že je tím prvním jen proto, že je tím druhým. Kdyby totiž slovo nebylo druhem komunikace mezi dvěma či více lidskými já, nebylo by asi vůbec.

To všechno nějakým způsobem vlastně odvědycky víme anebo alespoň tušíme. Pocit zvláštního významu a váhy slova je v podvědomí lidstva zřejmě od nepaměti přítomen. Ale nejn to. Díky zázraku slova címe asi lépe než ostatní živočichové, že toho ve skutečnosti víme velmi málo, totiž že existuje tajemství. Tváří v tvář tomuto tajemství cítíme onu pro nás téměř konstitutivní moc slova, pokoušíme se od nepaměti oslovit to, co je nám tímto tajemstvím zahalené a svým slovem to ovlivnit.

Jako věřící se modlíme k Bohu, jako magici vyvoláváme či zaklínáme duchy a zkoušíme tak svým slovem zasahovat do přírodních i lidských dějů, jako příslušníci novodobé civilizace, ať už věřící nebo nevěřící, skládáme ze svých slov vědecké teorie a politické ideologie, jimiž čelíme, tu úspěšně a tu neúspěšně tajemnému běhu světa a jímž tento běh tu úspěšně a tu neúspěšně ovlivňujeme. Čili, ať už si to uvědomujeme či nikoliv, ať už si to vysvětlujeme jakkoliv, jedno se zdá být zřejmé, že na větodejnou moc svého slova odvědycky a v jistém smyslu právem věříme.

Proč říkám právem? Je opravdu lidské slovo tak mocné, že může měnit svět a ovlivňovat dějiny, a pokud někdy tak mocné bylo, platí to o něm i dnes? Žijete v zemi, kde je velká svoboda slova. Té svobody může užívat kdekdo ke kdekčemu, aniž si toho musí nevyhnutelně ostatní všimnout, nebo se tím zabývat.

Může se vám tudíž zdát, že význam slova přeceňuji prostě jenom proto, že žiji v zemi, kde se za slova stále ještě zavírá do vězení. Ano, žiji v zemi, kde váha a radioaktivní záření slova denně jsou stvrzovány sankcemi, které svobodné slovo na sebe přivolává. Nedávno si celý svět připomínal 200. výročí Velké francouzské revoluce a tím jsme si museli vzpomenout i na slavnou deklaraci práv člověka a občana, deklaraci, v níž se praví, že každý občan má právo vlastnit tiskárnu.

V týchž dnech, tedy přesně 200 let po této deklaraci byl můj přítel František Stárek odsouzen na dva a půl roku do vězení za to, že vyráběl nezávislý kulturní časopis "Vokno". Nikoliv snad v soukromé tiskárně, ale na skřípajícím, předpoctopním cyklostilu.

Krátce předtím byl můj přítel Ivan Jirous odsouzen k 16 měsícům vězení za to, že na psacím stroji vykřikl jenom to, co každý ví, že v naší zemi bylo mnoho justičních vražd a že i dnes může být ne-dparvedlivě uvězněný člověk ve vězení utýrán.

Můj přítel Petr Cibulka je ve vězení za to, že šířil samozdatově vydané texty a nahrávky nekonformních zpěváků a hudebních skupin.

Ano, to všechno je pravda, žijí skutečně v zemi, kde sjezd spíše sovateľů nebo nějaký projev na něm může otrást celým systémem. Umíte si to představit? Umíte si představit něco podobného ve Spolkové republice Německa? Ano, žijí v zemi, kterou před 21 lety otrásl text mého přítele Ludvíka Vaculíka, který se jmenoval jakoby proto, aby potvrdil mé vývody o moci slova - "Dva tisíce slov". Tento text mimo jiné sloužil jako jeden z důvodů k tomu, aby jisté noci přepadlo naši zemi pět cizích armád.

A není vůbec náhoda, že ve chvíli, kdy toto píší, otrásá zdejší režimem jedna stránka textu, nazvaná jakoby opět na ilustraci toho, co tu říkám, - "Několik vět". Ano, žijí opravdu v systému, kde slovo může otrásat všemi mocenskými aparáty, kde slovo může mít větší sílu než deset divizí, kde pravdivé slovo Solženicynovo bylo pocítáno jakoby cosi tak nebezpečného, že bylo třeba jeho autora násilně vsadit do letadla a vyvézt. Ano, žijí tam, kde slovo sňidarita bylo schopno otrást celým mocenským blokem. To všechno je pravda, bylo o tom už hodně napsáno a mluvil o tom už na tomto místě můj vzácný předchůdce Lev Kopelev.

(Nespolehlivý přepis ze záznamu.

Pokračování až z autentického textu...)

PROHLÁŠENÍ

Soustavné ničení životního prostředí je příčinou neustálého bezmezného ohrožování a poškozování zdraví nejen našeho, ale hlavně zdraví našich dětí. Někteří lidé, chtějí-li odpoutat pozornost od otázky občanských práv a svobod, zdůrazňují právo na zdraví a život. I toto právo je nám však důsledně upíráno. Ve světových zdravotnických statistikách dobývá si Československo konstantně nejhorších umístění. Jde o soustavný útok na naše zdraví a životy. A tomu je třeba se bránit.

Nemůžeme čekat, že někdo, kdo má možnost kupovat nezávadné až kvalitní potraviny ve speciálních prodejnách, kdo dýchá vzduch vyčištěný špičkovou klimatizační technikou, kdo je ušetřen každodenního stresu vytvářeného ve frontách a v přeplněných dopravních prostředcích, totální bezmoci při shánění základních životních potřeb, či při jednání s úřady, nelze očekávat, že někdo, kdo je takto vynat z našeho všedního života, vyřeší tuto situaci za nás!

Proto chceme hledat cesty či cestičky, kterými bychom na tuto situaci mohli účinně působit a to teď a tady.

Proto byl v Litoměřicích ve středu 6. září 1989 založen

Z E L E N Ý K L U B

jako nezávislé sdružení občanů pro obranu životního prostředí.

Jeho členové chtějí:

- 1) hledat cesty, kterými bychom my sami, každý ve své domácnosti, na svém pracovišti, teď a tady, mohli omezit ničení našeho životního prostředí
- 2) působit v tomto smyslu na své spoluobčany, místní i centrální orgány a organizace
- 3) k tomu účelu získávat, shromažďovat a rozšiřovat potřebné informace a navazovat kontakty.

Všichni, kteří se do této činnosti chtějí nějakým způsobem zapojit, mohou se obrátit na adresu:

MUDr. Irena Wünschová, Dimitrova 8, Litoměřice PSČ 412 01

Otázka specifičnosti a identity Moravy v letech 1848 až 1918
Barbara Reinfeldová

V proslovu k oslavě založení Časopisu Matice moravské (1869) vyzval v roce 1947 český historik Otakar Adlof Žilík ke zvýšení pozornosti k podle něho zanedbávané oblasti studia - k moderní historii Moravy. Rodák z této části Československa - narodil se v Kostelci u Holešova - připomíná zvláštní a jedinečné duchovní ovzduší, odlišné od českého ("jiný vzduch než v Čechách"), které po svém návratu na Moravu vždycky našel. ¹⁾

Během posledních třiceti let se několik českých historiků věnovalo studiu této křižovatky mezi Čechami (/Bohemia/ a Slovenskem /Slovakia/). Pokusili se definovat tento zvláštní regionální pocit /feeling of regionalism/ jako moravanství /Moravianism/ a stanovit jeho význam v rámci kontextu české a československé historie. ²⁾ Moje studie se zaměřuje na rozdílné projevy moravanství od revoluční éry roku 1848 k vyhlášení nezávislosti roku 1918.

V této době byla Morava jednou z korunních zemí Českého království (nebo "zemí svatováclavské koruny" - to byly Čechy, Morava, Slezsko) v rámci Habsburské říše. Tato země byla z jedné třetiny průmyslová a ze dvou třetin zemědělská a měla asi dva miliony obyvatel. Z toho se asi třicet procent, pokud jde o národnost, považovalo za Němce, ostatní za slovanské Moravany (německy "Slavische Mähren"). ³⁾ Pokud jde o jazyk, byli Moravané běžně považováni za Čechy, byla tu však směsice českých a slovenských nářečí, označovaných často za "moravské jazyky". Například Tomáš Masaryk, který se narodil na Moravě a měl slovenského otce a německy mluvící matku, vzpomíná, že jako dítě mluvil "moravsky". ⁴⁾ Na jedné politické schůzi na počátku své kariéry Masaryk dokonce zvolal: "Jsem Moravan do morku kostí!" ⁵⁾

Nicméně v roce 1848, na počátku sledovaného období, když politická a ekonomická moc na Moravě byla v rukou velkých vlastníků půdy a podnikatelů, převážně Němců, a když české národní vědomí bylo ve své počáteční fázi, převládala zde územní loajalita /territorial loyalty/ a silně provinciální moravský patriotismus /landes-patriotismus/, sdílený stejně moravskými Čechy a Němci. Bylo to chápáno jako separace od Čech /Bohemia/ a rozchod s jakýmkoliv českými národními aspiracemi. Tato pozice byla podporována řadou faktorů: Morava měla vlastní správu země /land register/, vlastní právní systém, vlastní sněm, a katolické duchovenstvo, které kladlo důraz na odlišení sebe a svých oddaných farníků ("zbožný moravský lid") od domněle rebela-ntských hutsitských Čechů. ⁶⁾

Když čeští liberálové formulovali během jara 1848 v Praze habsburskému císaři dvě petice, obsahující požadavek konstitučního sjednocení a autonomie pro země Koruny české, setkali se se silnou opozicí ze strany dvou moravských sněmů konaných toho roku. Obě shromáždění sněmu považovala návrh za porušení moravské autonomie. První sněm, který byl ustaven podle velmi úzkého volebního práva a jehož členy byli proto téměř výhradně němečtí šlechtici, myšlenku rychle odmítl. Druhý sněm, zvaný Selský sněm podle rozšířeného volebního práva, také úzké spojení s Čechami odmítl.

Čeští politici v Praze byli tímto rozhodnutím pobouřeni. Při marném pokusu přesvědčit tento sněm, aby výsledek hlasování zrušil, vydal Národní výbor manifest Moravanům, který se odvolával na ustanovení Obnoveného zřízení zemského z roku 1628, v němž se uvažuje o Moravě a Slezsku jako o "vtělených částech" Českého království. 7)

Neúspěch v získání podpory pro vizi těsného svazku Českého království oslabil od počátku českou pozici v roce 1848. Karel Havlíček (1821-1856), přední český liberální novinář, se vydal na Moravu, aby porozuměl situaci i národnímu citění v této zemi. Návštěva ho přesvědčila o tom, že německý tisk měl rozhodující vliv na mnoho členů sněmu a ovlivnil veřejné mínění. Obvinil německé noviny, že český návrh překroutily tím, že popisovaly Čechy jako smečku hladových vlků, která chce vpadnout na Moravu, aby exploatovala zemi a ~~přijala~~ podrobila si její lid. 8)

Moravští Němci pochopili, že pevný svazek /cohesive union/ českých korunních zemí by mohl udělat z Moravy jednotlivo /solidly/ slovanskou zemi a podkopat jejich pozice. Proto jasně odlišovali moravské Čechy od českých /Bohemian/ Čechů. V tisku se nikdy neoznačovali slovanští obyvatelé Moravy jako Češi, ale velice různě jako "Hanáci", "Valaši", "Slováci" nebo "Moravané". Podnikly se oficiální kroky, aby se zabránilo proselytizaci k českému politickému programu; podle jednoho policejního výnosu měl být zatčen a seizen pro podvratnou činnost kterýkoliv z českých Čechů, kdo by se na Moravě zabýval takovou činností. 10)

Ale zatímco je snadné odmítnout rozhodnutí moravských sněmů jako především důsledek feudálních a třídních zájmů moravských Němců, naznačují veřejné petice, které těmto sněmům posílali společenství i jednotlivci na Moravě, že tu šlo o bytostný zájem i citlivost pro otázku identity i vlády ze strany moravských Čechů.

Ze 164 peticí v českém jazyce pouze deset obsahovalo články volající po spojení s Čechami /Bohemians/, zatímco třicet, výslovně žádalo o uznání vlastní moravské existence /entity/ a patnáct požadovalo, aby úřednícky v provincii byli rodilí moravští Slované. ¹¹⁾

Sto Čechů z Moravy, kteří se zúčastnili Slovanského kongresu v Praze, jednalo také nezávisle na českých /Bohemian/ Čechách /Czechs/. Ve zvláštní petici k císaři požadovali zachování moravského sněmu a nezávislého statutu Moravy; utoupili pouze v jednom bodu českým /Bohemian/ Čechům, a to v tom, že se výbory moravského a českého sněmu mohou čas od času setkávat na společných zasedáních. ¹²⁾ To, že tito moravští Češi lnuli ke svým konstitučním tradicím uprostřed rozvinutého slovanského sbratření, svědčí o síle moravanství /Moravianism/ v této době.

A jak tedy byl překonán regionalismus, aby se vědomí jednoty mezi českými a moravskými Čechy prosadilo do doby nezávislosti roku 1918? Větší vzájemný styk /interaction/ mezi českými a moravskými Čechy, jejich spolupráce v politickém životě císařství v konstitučním období a rychlá industrializace v obou provinciích, to vše sloužilo jako katalyzátory pro sociální změny na obou stranách a přirozenou jednotu.

Když se vídeňský parlament přestěhoval ke konci roku 1848 do Kroměříže na Moravě, poskytlo to bezprecedentní příležitost pro neformální kontakty mezi českými a moravskými Čechy. Češi /Bohemians/ našli na Moravě nezkaženou idylickou zemi a uviděli v ní zdroj nové síly pro český národ. ¹³⁾ Převažující německý charakter dvou velkých moravských měst Olomouce a Brna diskreditoval pokrok již učiněný českým národním obrozením; česká národní aktivita byla tehdy živější než vyplývá ze současné nebo dřívější literatury na Moravě.

Mezi prvními moravskými národními buditeli byla předmětem sporů otázka, která nářečí mají přijmout jako literární jazyk českého obrození. Například Alois Šembera (1807-1872), učitel a novinář, uznávaný jako otec tohoto obrození, se přikláněl k přijetí hanáckého regionálního nářečí používaného na horním toku řeky Moravy, spíše než k přijetí standardní češtiny, poněvadž je považoval za lahodnější jazyk ("libozvučný"). Ale když historik František Palacký (1798-1876), sám Moravan, se připojil k diskusi a naléhal na užívání standardní češtiny, již přijaté jako literární prostředek, Moravané ustoupili. ¹⁴⁾

A přece, na rozdíl od řady českých buditelů v Čechách, byli národní buditelé na Moravě tolerantní v otázce jazykových rozdílů mezi Slovy. Ochotně akceptovali požadavek Slováků na vlastní jazyk, proti čemuž se tvrdě stavěli čeští vůdcové národa, jako byl Havlíček.

Již v roce 1838 byl Šembera jmenován profesorem českého jazyka na olomoucké akademii moravského sněmu. Tam působil silným vlivem na generaci mladých mužů, jejichž loajalita by jinak pravděpodobně nepřekročila hranici moravanství jako regionálního patriotismu (*landespatrietismus*). Šembera jako vydavatel časopisu *Posel moravský* i jako učitel rozvíjel filosofii pokrokového moravanství jako protiklad tradičního separatistického regionalismu. Na Moravu přišel z Čech a velice na něj zapůsobilo chování a myšlení lidu, zvyky a rozmanitost nářečí, což všechno podle jeho názoru počítalo Moravu pevněji k Čechám. Snažil se včlenit Moravu do moderních českých dějin a začal přitom vidět zvláštní poslání, které by tato země mohla mít. Zjistil, že Morávka je nezkažená česká oblast, která si zachovala skutečný národní charakter a kulturu. Odtud měla přijít inspirace pro příští jednotu a sílu. Morava měla být klíčem k úspěšnému spojení všech Čechů a měla vytvořit nepostradatelný most ke Slovákům. Pro Čechy to měl být spojovací článek s celým slovanským světem. Kdyby byla Morava poněmčena, Čechy by byly odříznuty od slovanského společenství.¹⁴⁾ Právě toto moravanství později formovalo mladého Masaryka a jeho spolužáky, kteří založili pokrokový klub "Mladá Morava."¹⁵⁾

Moravští buditelé. mezi nimiž bylo mnoho Šemberových žáků, přijali v různé míře Šemberův mesianismus a v důsledku toho měli sklon k přeměně moravanství na národní postoj /national sentiment/. Moravští buditelé se nejen snažili vzbudit zájem o novou koncepci moravanství, uvědomovali si také, že Moravané musí posílit své ekonomické postavení, aby mohli čelit privilegovanému postavení Němců, například pokud šlo o hlasovací právo, které bylo tehdy založeno pouze na majetku a proto stálo na straně bohatých německy mluvících vlastníků půdy a obchodníků. Se zřetelem na tuto situaci po roce 1848 podporovali a povzbuzovali zemědělců a řemeslníky, aby vytvářeli svépomocné skupiny a družstva /*seky*/ a dosáhli tak ekonomické rovnocennosti s Němci. Úspěch tohoto postupu se projevil ve viditelném růstu česky mluvící moravské střední třídy.

Instituční podpory se dostávalo těmto snahám z moravských odboček vlivné české organizace Slovanská lípa a z Moravské ná-

rodní jednoty. Z této Jednoty nakonec vznikla Matice moravská, která se věnovala vydávání českých a slovenských knih, při čemž zvláštní pozornost věnovala Moravě. Obě organizace podporovaly kulturní a sociální činnost všeho druhu a pomáhaly zakládat první české základní školy na Moravě. Školy měly oficiální název slovenské. Český jazyk, kterým se v nich vyučovalo, se nazýval moravsko-slovenský, přesto však podporovaly růst českého národního povědomí mezi moravskými Čechy /national consciousness/. Morava, která byla méně demoralizovaná než Čechy neúspěchem revoluce v roce 1848, přitahovala také mnoho Čechů z Čech, kde se národní život dostal do přechodného období stagnace. Slavná spisovatelka Božena Němcová přišla například v té době na Moravu a našla tam duchovní útočiště. 18)

Když došlo v habsburském mocnářství po roce 1860 s návratem konstitucionalismu k opětovnému oživení politického života, došlo ke spojení majetných moravských a českých Čechů v prvních první politické straně, České národní straně. Program, který sestavili, volal po nové organizaci říše, po federální restrukturalizaci na základě historických práv jednotlivých království, z nichž každé by mělo značnou správní samostatnost. V návrhu této konstituční reformy moravští Češi souhlasili s požadavkem jediného sněmu pro země koruny české, který by měl značnou pravomoc a scházet by se v Praze. Tento ústupek svědčí o úspěchu českého národního hnutí na Moravě; volání po "nezávislosti pro Moravu" se nyní stalo monopolem moravských Němců. Přestože liberálové byli jednotní, pokud šlo o program strany, brzy se projevily rozdíly mezi moravským a českým křídlem v otázce taktiky. Když měli Moravané námitky proti rozhodnutí strany bojkotovat volby do říšského a zemského sněmu na protest proti centralistické politice rakouské vlády, pražské vedení rychle označilo moravské Čechy za zrádce.¹⁹⁾ Moravané na druhé straně byli pobouřeni "diktaáturou z Prahy".²⁰⁾ Když se však vláda ve Vídni pokoušela využít této vnitrostátní slovní potyčky podporou separatistického protičeského časopisu Moravan, nesetkala se s velkým úspěchem.

Intenzita a rozsah politické činnosti Čechů v Čechách i na Moravě se rychle zvýšily v roce 1867 při uzavření rakousko-uharského kompromisu, konstituční reformy, která udělala z Maďarska téměř suverénní stát, ale úplně ignorovala zvláštní statut českého království. Tento čin Čechy radikálně zpolitizoval a sjednotil. Reagovali dvěma způsoby; národní strana sestavila formální protest, deklaraci z roku 1868, která žádala vytvoření trojstranné monarchie, a v Čechách i na Moravě propukaly lidové demonstrace s cílem přesvědčit říšské úřady, aby uznaly práva českých stavů²²⁾. Tisíce lidí organi-

zovaných jednotlivými vlastníci, novými politickými skupinami, vlasteneckými spolky se scházely na táborech lidu (tento výraz se používal za husitských válek v 15. století) a účastnily se četných veřejných shromáždění.

V projevech, písních, básních Češi žádali jazykovou a národní rovnoprávnost s Němci a uznání práv českých stavů. Nadto však bylo na pořadu mnoha táborů volání po sociálních a hospodářských reformách svědčící o vzrůstající účasti dělnické třídy na národním hnutí. Na příklad největší z 69 táborů, které se konaly na Moravě, svolaný jedním tkalcem v Holiči, byl zaměřen na sociální otázky a zúčastnilo se ho 50 000 lidí²³⁾. Vláda dostala strach při pohledu na tento lidský příboj; řada táborů se neuskutečnila, protože jejich organizátorům bylo buď vyhrožováno zatčením nebo byli skutečně zadrženi. Přestože do roku 1873 hnutí skončilo, povaha české politiky se podstatně změnila.

Vytvořil se systém více stran, lépe reprezentujících společenských tříd, které se dostaly do popředí na táborech, a politika přestala být výsadou vzdělaných a majetných. Počet Čechů zabývajících se politikou v Čechách a na Moravě prudce vzrostl. Přestože byly rozdíly mezi českými stranami v Čechách a na Moravě, pokud šlo o liberalismus a konservatismus nebo o specifické místní problémy, otázka národní jednoty byla vyřešena²⁴⁾.

Spojení, které pražští liberálové navrhovali v roce 1848, odlišné od dřívějšího historického vztahu mezi těmito dvěma korunními zeměmi, se stalo skutečností v jednotném Československém státu v roce 1918. Snad poslední projev moravanství se objevil v návrhu předloženém v předvečer nezávislosti v Národní radě v Brně, aby se nový stát nazýval Velká Morava jako připomínka jediné doby v historii, kdy byli Češi a Slováci spojeni v jednom státě, Velkomoravské říši v 9. století po Kr. Na moravanství jako na regionální postoj a typickou charakteristiku země mezi Čechami a Slovenskem je tedy možno pohlížet jako na něco, co nebylo pouze separatistickým a destruktivním prvkem, ale spíše pojivem mezi ~~dvěma~~ dvěma větvemi téhož národa.

Poznámky:

- 1) Otakar Odložilík, "Problémy novějších moravských dějin", Časopis matice moravské (Brno, 1947) 96, 203-221
- 2) Josef Kolečka, "Moravská otázka v českém národně politickém

- hnutí druhé poloviny 19.století". Časopis matice moravské, Brno 1972, 91, 103-120.
- 3) Jiří Radimský, Petice Moravského lidu sněmu z roku 1848, Praha 1955, 4.
 - 4) Zdeněk Nejedlý, T.O.Masaryk, Praha 1950, II. str.150
 - 5) Tamtéž str.153
 - 6) Miroslav Trapl, České národní obrození na Moravě v době předbřeznové a v revolučních letech, Brno 1977, str.15
 - 7) Jindřich Dvořák, Moravské sněmování 1848, Telč 1898, s.180
 - 8) Jan Černý, Boj za právo, Praha 1893, str.45
 - 9) Zdeněk Tobolka, Karel Havlíček: Politické spisy, Praha 1903 II. s 55. Viz též Milada Wurmová, Soupis moravských novin a časopisů v letech 1848-1918, Brno 1955.
 - 10) Kolejka cit.dílo str.112
 - 11) Josef Macůrek, Rok 1848 a Morava, Brno 1948, str.30
 - 12) Radimský, cit.dílo str.112
 - 13) Stanley Z.Pech, The Czech Revolution of 1848, Chapel Hill 1969, str.72
 - 14) Trapl, cit.dílo 56
 - 15) Tamtéž str 80
 - 16) Nejedlý, cit.dílo str.160
 - 17) Otakar Odložilík, Na Kroměřížském sněmu 1848a 1849, Praha 1947.
 - 18) Miroslav Trapl, "vztahy Boženy Němcové k historii", Acta Universitatis Palackianae Olomocensis, Olomouc 1960, Historica I.127-139
 - 19) Hugo Traub, "Dějiny Matice moravské", Časopis Matice moravské, Brno 1911, 35, str.102
 - 20) Trapl, České národní obrození na Moravě, str.200
 - 21) Josef Macůrek, "problémy a úkoly zpracování dějin na Moravě", Časopis Matice moravské, Brno 1972, 91 str.77
 - 22) Tamtéž str.85
 - 23) Jiří Janák, "Morava ve druhé polovině 19. a 20.století", Časopis Matice moravské, Brno 1972, 91,96.
 - 24) Jiří Janák, "Táborové hnutí na Moravě v letech 1868-1874", Časopis Matice moravské, Brno 1958, 77, str.290-342
 - 25) Václav Peša, "Národní výbory v roce 1918 na Moravě" ČNM Brno 1958 77,s.249.

Přemysl Pitter, Světová rada církví, tábor "Valka", Norimberk 39,
Německo

Vánoce 1952

Milí přátelé,

od útěku z mé rodné země uplynul rok a čtvrt a já se cítím povinen napsat vám něco o tom, co jsem od té doby dělal. Tím chci upevnit přátelství, které mnozí z vás vyjádřili srdečnými slovy a štědrými pomoci. Myslím se zvláště na Grace Beatonovou a všechny ostatní britské přátele, kteří mi usnadnili život v nových podmínkách. Dostal jsem neomezený politický azyl ve Velké Británii a BBC mě pověřila nedělními přednáškami na ekumenické bázi přes jejich český vysílač. Jejich prostřednictvím se snažím přinést našim lidem doma duchovní sílu, kterou tolik potřebují. Občas mluvím na různých shromážděních. To všechno však, ani má láska k Anglii, nemohlo potlačit mou touhu vrátit se do Evropy pomáhat těm, kteří ztratili svoje domovy a trpí.

Strávil jsem letní semestr na Woodbrooke Quaker College v Birminghamu. Šťastné týdny, které jsem tam prožil, velice přispěly k nejhlubším a nejkrásnějším zážitkům v mém životě. Byly posilou ducha i těla a daly mi četná nová přátelství. V červenci jsem se zúčastnil výběrové schůze Mezinárodního společenství smíření v Holandsku. Měl jsem velkou radost, když jsem znovu viděl tolik starých přátel (Nevina a Kathleen Sayreovy, Percyho Bartletta, Muriel Lesterovou, Dr. Siegmunda Schultze, Henri Rosera, André Trecmé, Kaspar Mayra, Elisabeth Monastierovou a další). Bohužel jsem se nemohl vrátit do Anglie na výběrovou schůzi Mezinárodní organizace odpůrců války; jsem členem výboru od r. 1925, a proto mě pojí s jeho členy také upřímné přátelství.

Z Holandska jsem jel do Bückeburgu u Hanoveru, kde jsem se setkal s mou dlouholetou spolupracovnicí Olgou Pierzeovou. Přijela

ze svého rodného Švýcarska, aby mi opět pomáhala v mé práci. Strávili jsme týden jako hosté Domova přátelství, který založil člen FOR reverend Wilhelm Mensching jako mezinárodní školu míru. Spravuje jej Leslie Hayman z Nového Zélandu za pomoci své polské manželky Wandy a švýcarských manželů Winklerových. Bylo tam 35 mladých mužů a žen mnoha národností. V domově se seznámili s mezinárodními problémy a současně stavěli nový domov, kde bude lepší ubytování. Přednášel jsem o historickém vývoji českých zemí, o jejich situaci během války a ~~výchozích/práci/v/prázě~~ po válce a o postoji křesťanského pacifisty v současném světě. Olga Fierzová mluvila o naší sociální a výchovné práci v Praze, zejména o čtyřech zámcích, které jsme hned po válce změnily na zotavovny, aby se stovky dětí bez domova mohly zotavít na těle i na duchu - židovské děti vracející se z nacistických koncentračních táborů i německé děti z českých internačních táborů. Po těchto přednáškách následovaly plodné rozhovory.

Navštívili jsme sběrný tábor pro uprchlíky z východní zóny Německa v Uelzenu. Bridget Stevensenová, netež Lilian Stevensenové, úřednice nadace pro záchranu dětí, tam udělala a stále dělá výbernou práci. Je to hlavně její zásluha, že kdysi osklivý tábor se změnil v pěknou osadu. Hle, čeho může dosáhnout jednotlivec obdařený láskou a organizačním talentem! Viděli jsme také Hameln, šťastné město, kde se podařilo přemístít všechny uprchlíky z provizorních obydlí do slušných bytů, takže se tam mohou cítit jako doma.

Potem jsme jeli přes Bielefeld do Porýní. V Kaiserwerthu jsme se setkali s Dr. Emilem Schiechen, bývalým německým členem Pražského společenství smíření, nyní profesorem na stockholmské univerzitě. Seznámil nás s faráčkou Hannou Sommerovou vysídlenou z Breslau, v jejíž přátelském pohostinném domově jsme týden pobývali, což velice usnadnilo naše návštěvy Porýní. Dělá pastorační práci v Domově diakonůk proslaveném tím, že tam pracovala Florence

Nightingalová. Měl jsem příležitost mluvit v tomto domě ke skupině duchovních a hlavních sester o problémech střední Evropy. Ve Věelbertu jsme navštívili Dr. Nikolause Ehlena. Ukázal nám diapozitivy sídlišť, které založil, kde i nejchudší rodiny mohou dostat vlastní desky se zahrádkami. Je to úžasný kus práce pro dosažení zdravějších podmínek v poválečném Německu, a snad je to nejúčinnější zbraň proti bolševismu.

Na mnoha místech na naší cestě Německem jsme navštěvovali naše bývalé chráněnce, které jsme převzali do péče jako děti bez domova z internačních táborů v r. 1945 a 1946. Dnes žijí opět šťastně se svými rodiči nebo příbuznými. Bylo dojemné znovu se s nimi setkat.

Strávili jsme plné tři dny v táboře Valka pro utečence z ciziny, který je asi 5 mil od Norimberka. V polovině srpna tam žilo 4000 lidí, mezi nimi bylo 854 žen a 945 dětí mladších než 14 let. Podle národností tam bylo 800 Čechů, 550 Slováků, 680 Ukrajinců, 320 Jugoslávů, 300 Maďarů, 200 Rusů, 140 lidí z pobaltských států a mnohé jiných, také většinou ze zemí za "Železnou oponou." Táboru dali jsme vystěhovalci z Estonska a Litvy podle města Věalka ležícího na společné hranici mezi jejich zeměmi. V táboře Valka utečenci čekají, až dostanou potřebné dokumenty pro cestu do zemí, které je přijmou. Tyto možnosti jsou však dnes velice omezené a podmínky pro emigraci jsou velmi přísné. V důsledku toho jsou emigranti velice roztrpčení, někdy odůvodněně, někdy bezdůvodně. Někteří při dramatickém útěku přes hranice vyvázli jen o vlasek a v jejich očích můžete stále vidět hrůzu z nebezpečí, kterým prošli. Jiní jsou plní úzkosti o rodiny a přátele, které museli nechat doma. A tak radost z úspěšného útěku brzo vystřídá touha spojená s úzkostí a všechny možné starosti. Všichni potřebují víc než cokoli jiného - kromě materiální pomoci - duchovní útěchu a posilu. Tábor má špatnou

pověst kvůli krvavým rvačkám a loupežím, kterých se dopouštějí někteří z utečenců. Většina slušných lidí trpí kvůli několika darebákům a zločincům. Tábor je obvykle nazýván táborem Čechů a všechny výstřelky a zločiny jsou jim neprávem připisovány. Krátce před naším příjezdem došlo ke rvačce mezi Slováky a Maďary - kvůli děvčeti, při níž bylo několik lidí těžce zraněno. Po našem odjezdu se strhla bitva mezi tábořovou policií a asi stovkou utečenců, a opět bylo několik lidí vážně zraněno.

Alkohol je největší metlou tábora. Lidé trpící nedostatečnou výživou se opijí i malými dávkami alkoholu. Nečinnost a deprese vede k pití lidí, kteří by mu za normálních okolností nikdy nepropadli. V jídelně, která byla považována za nejslušnější místnost, jsme viděli několik lidí, kteří byli v poledne tak opilí, že nemohli stát na nohou. Muži, který ležel na zemi, prodali další láhen vína. A na zdi jídelny/pý bylo přitom možné číst ve dvou jazycích úřední oznámení: "Prodej alkoholických nápojů není dovolen." Uprchlíci by měli být více povzbuzováni k práci, protože nečinnost, i když nedobrovolná, je matkou všech neřestí. Je dost možností zaměstnání: udržovat tábor v čistotě a pořádku, založit zeleninové zahrady na okolních neobdělávaných pozemcích atd. Uprchlíci však nemají o tuto práci zájem, protože mají v plánu brzo odejít. Navzdory tomu zde mnozí ~~židé~~ byli po léta, a i teď nemají z různých důvodů žádné vyhlídky na to, že by někde získali práci nebo lepší životní podmínky. Byla by tedy nutná přiměřená odměna za práci, aby to bylo pro ně atraktivní.

Ubohé podmínky v táboře jsou do značné míry důsledkem nedostatku porozumění nebo i antagonismu mezi některými národnostními, politickými a křesťanskými skupinami. Po táboře Valka jsme viděli jiné cizinecké tábory, v Rakousku i v Německu, ale nikde jsme nenašli tak depresivní stav. Jsem si jist, že při troše dobré vůle by se mohlo udělat mnoho pro zlepšení situace. Uvědomil

jsem si, že tete je úkol pro mne, a začal jsem hledat kontakty s lidmi zodpovědnými za péči o uprchlíky. Rozhodl jsem se jet do Ženevy, sídla Světové rady církví, která měla zvláštní odbor "Služba uprchlíkům".

Na cestě do Švýcar jsme se zastavili v Kostnici na pozvání mého prvního chráněnce, který je nyní majitelem elektrotechnické firmy. Pocházel z Černé Hory a přivedl jsem ho do Prahy v r.1917, když mu bylo 8 let, protože jeho rodiče zemřeli hladem a on byl v nebezpečí mravního zpusnutí.

Jednání trvala déle, než jsem předpokládal. Mezitím jsem navštěvoval švýcarské přátele, mluvil v jejich skupinách, zúčastnil jsem se kursu švýcarské "Pomoci Evropě" v Bale a Wengenu a shromáždění delegátů Mezinárodní dobrovolné služby pro mír (Mezinárodní občanská služba) v Retburgu. Konečně 19. listopadu přišlo rozhodnutí ze Ženevy, že jsem byl pověřen jako člen štábu Světové rady církví pro práci v terénu sociální a pastorační práci v táboře Valka, přičemž Olga Pierzeová mě bude doprovázet, aby mi pomáhala jako dobrovolná pracovníce v sociální práci.

19. listopadu jsme se tedy vrátili do Norimberku. Museli jsme bydlet ve městě, než se našly dvě malé místnosti v táboře Valka, kde můžeme žít mezi utečenci. Seznamujeme se blíže s podmínkami tábora a lidí. Navzdory tomu, že lidé se mohou v táboře volně pohybovat, máme dojem, že Valka je velké vězení, protože tolik jeho obyvatel nemá absolutně žádnou možnost odejít a žít někde jinde. Pro mnohé je to horší než vězení. Lidé rychle podléhají demoralizaci, zejména mladí. Díky Bohu se nám dostalo velmi přátelského přijetí. Naši první starosti jsou děti. Začali jsme dětem z Československa. Dvakrát týdně je učím naše křesťanské písně, a vždycky přidám hodnotný příběh. Děti jsou našimi prvními přáteli, postaví most porozumění s dospělými. Pak jsou to nemocní v tábořové nemocnici. Přál bych vám vidět jejich radost, když jim řeknu několik

přátelských slov v jejich mateřštině. Lidský zájem, povzbuzení, ~~malé~~ malé služby, a samozřejmě materiální pomoc (pokud je to v mých silách) mají v jejich opuštěnosti závažný účinek. Mám také v úmyslu navštívit nemocné z tábora, kteří jsou v jiných nemocnicích.

Situace mladých lidí je vůbec nejhorší. Velmi rychle propadají alkoholismu, prostituci, podvodům a krádežím. Jeden z chlapců, který dříve žil v Milíčově domě v Praze, 18-letý Petr, přijel do tábora hned po mně. Byl hladový a oblečený do tenkých hadříků. Dal jsem mu to, co nejvíc potřeboval. Než jsem ale mohl udělat víc, "upadl mezi lotry." Ztratil se. To je situace mladých lidí zde.

7. prosince jsem začal konat pravidelné nedělní bohoslužby pro Čechy a Slovaky v táborové kapli. Bude nutná velice intenzivní pastorační práce, aby se oživil a prohloubil náboženský život mezi nimi. V táboře je pět kaplí: katolická, dvě ortodoxní, protestantská a mohamedánská. Národnostní skupiny mají bohoslužby ve vlastním jazyku. Ovoce víry je však velice chudé. Prosím Boha, aby mě naplnil svým Duchem, abych mohl zapálit aspoň několik srdcí a mohla se tak utvořit skupina spolehlivých lidí, kteří nám budou pomáhat v práci.

Doufám, že brzo budu moci poslat další zprávu o vývoji naší práce těm z vás, milí přátelé, kteří o ni projevíte zájem. Kdyby někteří z vás pocítili, že máte morální závazek k těm, kteří jsou v nouzi v táboře Valka, prosím pošlete vaše příspěvky prostřednictvím mezinárodních poštovních poukázek, cestovních šeků nebo šekových poštovních poukázek vydaných bankou (ne ze soukromého účtu) na moje jméno na uvedenou adresu. Finanční příspěvky jsou výhodnější než balíčky, protože všechny potřebné věci je možno snadno koupit zde v západním Německu. Jsem si jistý, že mi odpustíte, že nepíšu osobně každému z Vás. Myslím také na vás, moji milí židovští chlapečci a děvčata, kteří jste se zotavovali v našich domovech blízko Prahy z hrůz koncentračních táborů. Nikdy nezapomenu na

nabídku trvalého ubytování, kterou jste mi poslali před rokem o Vánocích, když jsem byl nejvíce sklíčený. Přestože jsem ji nemohl přijmout, byl to nejvzácnější vánoční dárek, který jsem kdy dostal.

Na závěr Olga Fierzová a já zasíláme vám všem srdečné vánoční pozdravy a přejeme Vám Boží požehnání pro celý nový rok. Ať nikdy neztratíte jistotu, že Bůh spolehlivě řídí vývoj světa a že ani zlé a hrozné události, které dopouští, jsou nutné k tomu, aby lidé hledali cestu k němu. Konec konců bēilémská hvězda označuje, že se narodil ten, který může uklidnit rozbouřené moře. "Bůh je naše útočiště i síla, ke všelikém soužení pomoc vědycky hotová. A protož nebudeme se báti, byť se pak i země podvrátila, a zpřevracely se hory doprostřed moře."

Váš Přemysl Pitter